

Vabariigi aastapäev 1942. aastal

1941. aastal oli eestlaste lootuseks Nõukogude okupatsioonist vabanemise käigus taastada Eesti iseseisvus. Selles suunas ka tegutseti ja võeti juba enne sakslaste saabumist võim kohtadel enda kätte.

Nii nagu Vabadussõjas, oli ka 1941. aasta vabadusvõitluse käigus kooliõpilastel ja hiljuti õppuritee lõpetanud noorukitel tähtis osa tegutsemisel Eesti iseseisvuse taaskohendamiseks. Nii perekondades kui ka koolides valitses kindel rahvuslik ja demokraatlik vaim ning usutavus Eesti Vabariigile, mida ei suutnud murda ka aastapikkune Nõukogude okupatsioon. Usuti kindlalt nn. kolmandasse võimalusse, s. t. iseseisvusesse väljaspool Saksa ja Vene mõjusid. Üle maa tekkisid spontaanselt Omakaitse üksused, mis

pidid saama uue Eesti sõjaväe aluseks. Nende kaitse all astus Eesti viimase peaministri Jüri Uluotsa kutsel kokku Eesti poliitiliste parteide esindus.

Sakslaste suhtumine eestlaste vabaduspüüetesse jäi eitavaks. Ometi hoiti kahjustamast Saksa rinnet idas. Oli Saksa okupatsioon nii hull kui tahes, punaste terrorirežiimi kordumist kardeti veelgi rohkem. Punaste tagasitulekus nähti katastroofi ning kõigi vabaduspüüete vääramatut lõppu.

Paljud eestlased ei olnud rahul sõja lõpu passiivse äraootamisega, vaid andsid juba siis panuse kommunismi hävitamiseks. Nii läks juba 1941. aastal idarindele umbes 10 000 eestlast, kellest põhiosa moodustasid äsja koolipingist lahkunud

õppurid ja nende eakaaslastesed.

Saabus 1942. aasta ja lähenes Eesti Vabariigi 24. aastapäev. Et omavalitsuse poolt ei olnud märgata mingit ettevõtmist aastapäeva tähistamiseks, otsustasid Rakvere kooliõpilased seda ise teha. Nii kogunesid 1942. aasta veebruari algul Rakvere I Gümnaasiumi, Rakvere II Gümnaasiumi ja Rakvere Kaubanduskooli õpilaste esindajad nõupidamisele, kus otsustati tähistada iseseisvuspäeva aktusega 1940. aastal purustatud Vabadussõja mälestussamba asukohas. Eriti agarad olid aktuse korraldamisel Rakvere Kaubanduskooli vanemate klasside õpilased, kellest mitmed läksid seejärel vabatahtlikult idarindele.

Mäletan, et 1942. aasta 24. veebruari hommikul va-

litses paras pakane, kuid vaatamata sellele kogunes pärgi ja Eesti lippe kandev rohkearvuline õpilaskond Vabadussõja mälestussamba varemeile. Peokõneks palusin esinema Rakvere I Gümnaasiumi direktori Voldemar Raami, kes tegi seda meeldejäädvalt kõigile osavõtjaile. Aastapäevaaktusel austasime ka neid Rakvere Gümnaasiumi õppureid, kes Nõukogude okupatsiooniaastal püüdsid takistada Vabadussõja mälestussamba lõhkumist ja kes seejärel arreteeriti.

Tookordne vabariigi aastapäeva tähistamine oli üheks etapiks kooliõppurite võitluses Eesti iseseisvuse eest, mis jätkus järgnevatel aastatel ja milles hukkus palju noori mehi, rohkem kui kunagi varem.